

képviselői, a lőfegyverek, az általuk kiszorított technika képviselőinek, a solymászmadaraknak részben a szerepét és részben a nevét egyaránt átvették. (Ám egyik itt tárgyalt fegyvertípus se vadászfegyver.)

A *muskéta* etimológiájában említett karvaly és a *terzerol* etimológiájában említett héja – a sólyomfajokhoz hasonlóan – jól betanítható solymászmadár. A sólymok és általában a madarak, továbbá a fegyverek történeti szókincsvizsgálata további analógiákat tárhat fel. Így például az angolban *saker* ’kerecsensólyom; régi ágyúfajta’ (< ófrancia és spanyol *sacre* < arab *saqr*). Ugyancsak az angolban a *falcon* ’sólyom’, a *falconet* ’falkonett; gébics’. Ez utóbbi madárnem (*Lanius* spp.) agresszív természete magyarázza, hogy egyik elnevezése a ’sólyom’ jelentésű szóból lett képezve (angol neve: *shrike*).

Hivatkozott irodalom

- BABOS KÁLMÁN 1865. *Közhasznú magyarázó szótár* [...]. Heckenast Gusztáv, Pest.
- HORVÁTH MÁRIA 1978. *Német elemek a 17. század magyar nyelvében*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KARINTHY FERENC 1947. *Olasz jövevényszavaink*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 73. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- KITTAY, EVA FEDER 1987. *Metaphor: Its Cognitive Force and Linguistic Structure*. Clarendon, Oxford.
- MOLLAY KÁROLY 1982. *Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- STORFER, ADOLF JOSEF 1937. *Im Dickicht der Sprache*. Dr. Rolf Passer, Wien–Leipzig–Prag.
- TEMESVÁRY FERENC 1997. Fegyvertörténeti kislexikon. Középkor, kora újkor. *Rubicon* 8/7 (melléklet): i–vi.

KICSI SÁNDOR ANDRÁS

S Z E M L E

Kai Witzlack-Makarevich Hrsg., Kalkierungs- und Entlehnungssprachen in der Slavia: Boris Unbegaun zum 120. Geburtstag

[A szlávtság tükörfordító és szókölcsönző nyelvei: Boris Unbegaun 120. születésnapjára]

Frank & Timme, Berlin, 2018. 363 lap

Az itt bemutatandó, 20 tanulmányt tartalmazó, 14 nyelven íródott¹ kötet a jeles szlavisztika nyelvudósának, BORIS UNBEGAUNnak² állít emléket. A Magyar Nyelv néhány olva-

¹ A kötetben nemcsak a tudományos publicisztikában „bevettnek” számító angol, német vagy orosz nyelvű cikkeket találunk, de szép számmal szerepelnek olyanok is, amelyek valamilyen „egzotikusnak” tekinthető szláv mikronyelven (pl. felsősorb, alsósorb vagy kasub) íródtak.

² BORIS OTTOKAR UNBEGAUN (1898–1973) német származású orosz nyelvudós, nagy hatású filológus, a szláv nyelvek és irodalmak kiváló ismerője, a Ljubljana Egyetemen oktató két híres

sója talán furcsának találja, hogy egy magyar nyelvészeti folyóiratban egy ilyen, elsősorban szlavistáknak szóló kötetet ismertetünk, e döntésünk azonban nem hirtelen elhatározás, hanem többszörös megfontolás eredménye. Egyrészt fontosnak tartjuk felhívni a magyar nyelvvel foglalkozó kutatók és oktatók figyelmét arra, hogy ebben, és a hozzá hasonló jellegű tudományos kiadványokban sokszor számos, a magyar nyelvvel foglalkozó vagy azt érintő tanulmány is található – elegendő, ha itt és most csupán a ZOLTÁN ANDRÁS – JANURIK SZABOLCS szerzőpárosnak a magyar nyelvben föllelhető kölcsönszavakat és tükröfordításokat vizsgáló írására utalunk. Másrészt szilárd meggyőződésünk, hogy a magyar nyelvet kutatóknak és oktatóknak általában is érdemes több figyelmet szentelni a látszólag inkább csak szlavistáknak szóló filológiai kiadványoknak, mivel a szláv nyelvekkel körülvett, azokkal a kezdetektől fogva szoros kölcsönhatásban álló magyar nyelv számos eleme/jelensége nem egy esetben csak szlavisztikai ismeretek segítségével tárható fel a maga mélységében, és érthető meg igazán. Az alább ismertetendő tanulmánykötet tehát véleményünk szerint nemcsak eminenter szlavisták számára lehet izgalmas olvasmány, hanem minden olyan, nyelvészet iránt fogékony olvasó számára is, akit általában érdekel a kelet-közép-európai térség nyelveiben előforduló tükröszavak és szókölcsönzések témaköre.

A szóban forgó tanulmánykötet mindjárt egy angol nyelvű, Unbegaun életpályáját bemutató írással indít: Introduction: Boris Unbegaun – Live and work [Bevezetés: Boris Unbegaun – élete és munkássága] (7–14). A tanulmány szerzője, GEORGE THOMAS egy nagy formátumú tudós – túlzás nélkül állítható – eseménydús és drámai fordulatokban bővelkedő életének főbb állomásait tárja elénk, olykor Unbegaunhoz kötődő saját emlékeivel is gazdagítva a személyes hangvételű beszámolót.

Ezt követi egy horvát nyelvű tanulmány: Posuđenice i kalkove u suvremenom hrvatskom jeziku [Jövevényszavak és tükröfordítások a mai horvát nyelvben] (15–28), amelyet MARIJA TURK és DUBRAVKA SESAR jegyeznek. Tanulmányuk a horvát nyelv helyzetét tekinti át a szókölcsönzések és a tükröfordítások szempontjából. TURK és SESAR különös figyelmet szentelnek az angol nyelv horvátra gyakorolt, napjainkban igen nagy mértékben felerősödni látszó hatásának. Az írás jelentős része (18–24) foglalkozik az angol szavak horvátra való átültetésével, amelynek egyik lehetséges módja a tükröszavak alkotása.³ A szerzők kitérnek az ily módon alkotott kifejezések gyakoriságának kérdésére is.

A kötet következő, lengyel nyelven íródott tanulmánya: Współczesny język serbski – potrzeba sanacji? [A mai szerb nyelv – szükséges-e szanálni?] (29–41), LILIANNA MIODOŃSKA-RAÇZKA tollából való. A cikk a szerb nyelv fejlődését tekinti át mintegy 200 év kontextusába illesztve a mai sztenderd szerb nyelvváltozatot, amely az egyesült Európa multikulturális közegében egyáltalán nincs könnyű helyzetben. A szerző felhívja a figyelmet

szlovén komparativista, RAJKO NAHTIGAL és FRAN RAMOVŠ, valamint a 20. századi két kitűnő francia szlavista, ANTOINE MEILLET és ANDRÉ VAILLANT tanítványa volt. Gazdag tudományos pályája során számos európai és amerikai egyetemen tartott előadásokat: oktatott többek között Brüsszelben, Strasbourgban és Oxfordban, de az Egyesült Államokban, a Columbia Egyetemen és a Yale Egyetemen is. Tőle származik a szláv nyelvek tükröfordító és szókölcsönző csoportokra osztásának gondolata, amelyre a jelen emlékkötetben található munkák többsége reflektál.

³ Érdekes a horvát *ležeci policajac* kifejezés eredete, amelynek közvetlen forrását a szerzők az angol *sleeping policeman* kifejezésben jelölik meg (20), még csak nem is utalva a magyar nyelv (vö. 'fekvő rendőr') föltételezhető közvetítő hatására, amelyet a szerzők nyilvánvalóan nem ismernek. (A német közvetítés itt kevésbé jöhet szóba, mivel 'fekvőrendőr' jelentésben a német nyelvben a *Bremsschwelle/Bodenschwelle* kifejezések használatosak.)

a közösségi médiának a szerb nyelvre gyakorolt hatására a mai, globalizálódó világban, s kitér e folyamat árnyoldalaira is, amelyek között például a nyelv vulgarizálódását említi.

MARKO STABEJ szlovén nyelven íródott tanulmánya: „Dokler se ne najde slovenska, v vsem prilična beseda...” [„Amíg nem akad minden tekintetben jó szlovén szó...”] (43–58) azt a helyzetet mutatja be, amely a szlovén nyelvet és nyelvtudományt jellemezte a szláv nyelvek tanulmányozását a Ljubljana-i Egyetemen kezdő Boris Unbegaun idejében és ezt veti össze a szlovén nyelvben (és nyelvészetben) uralkodó jelenlegi állapottal. A szerző párhuzamot von UNBEGAUN és a szlovén nyelvtudós, ANTON BREZNIK nézetei között, melyek szerint egy nyelv beszélőközössége két társadalmi csoportra oszlik: a köznépre és a művelt rétegre, valamint rámutat ennek az elképzelésnek a tarthatatlanságára. STABEJ megállapítja, hogy a szlovén nyelvészetben mindmáig jelen van egy olyan irányzat, amelynek célja – az 1920-as és '30-as évek nyelvészeti törekvéseihez hasonlóan – annak meghatározása, hogy a szlovén nyelvben mi számít igazán „jó szlovénnek”.

DIANA SVOBODOVÁ cseh nyelvű írásának Cizojazyčné přejímky a kalky v češtině [Idegen nyelvi átvételek és tükörszavak a cseh nyelvben] (59–76) első része a cseh nyelvészetnek a szókölcsönzéshez való viszonyával foglalkozik, számba véve azokat a nyelveket, amelyekből a cseh nyelv története folyamán szavakat vett át. A továbbiakban a szerző a jövevényszavak adaptációjának szintjeit (pl. fonetikai, ortográfiai, morfológiai) vonja vizsgálat alá. A tanulmány utolsó része a tükörfordításokat vizsgálja, amelyek között vannak görög, latin, német és újabban angol mintákat követők is.

JANA KESSELOVÁ Kalkovanie a preberanie slov v slovenčine [Tükörszóalkotás és szóátvétel a szlovákban] (77–101) című cikke öt lexikai területen (marketing, környezetvédelem, pénzügy, állat- és növénytan) veszi számba a tükör- és jövevényszavakat. A szerző a szlovák nyelv kölcsönző jellegét a latinnak a szlovák nyelv történetében játszott fontos szerepével magyarázza és megállapítja, hogy a mai szlovák nyelvben a tükörfordítások és a jövevényszavak meglehetősen differenciáltan oszlanak el. Míg a reklámyelvben és a pénzügyi szaknyelvben viszonylag magas az arányuk, addig a környezetvédelemmel kapcsolatos terminológia és az újabb növénytan kifejezések inkább tükörfordítás útján jönnek létre. JANA KESSELOVÁ felhívja a figyelmet a mai szlovákban tapasztalható ún. hibrid szóalkotásra és a pseudo-tükörszavak képzésének jelenségére is.

EDWARD WORNAR tanulmánya – Hornjoserbščina: mjez kalkami a požčonkami [Felsőszorb nyelv: tükörfordítások és szókölcsönzések között] (103–114) – a felsőszorb nyelvvel foglalkozik a szókölcsönzések és a tükörfordítások aránya szempontjából Unbegaunnak a szláv nyelvek tipológiájáról szóló híres, 1932-ben megjelent tanulmányára (UNBEGAUN 1932) hivatkozva. Ebben a nyelvtudós a felsőszorb nyelvet az ún. tükörfordító szláv nyelvek közé sorolta. WORNAR elmondja, hogy UNBEGAUN tanulmányának készítésekor a felsőszorb nyelvre vonatkozó fenti besorolás sokkal inkább feltételezésen, mintsem nyelvi adatok tudományos igényű elemzésén és kiértékelésén alapult. A szerző hangsúlyozza, hogy a felsőszorb nyelv tükörfordító vagy szókölcsönző jellegének eldöntéséhez (vagyis egy szinkrón nyelvtipológiai besoroláshoz) nyelvi adatokra támaszkodó, reprezentatív felmérés elkészítése szükséges, ami egy 80 év alatt összegyűlt/összegyűjtött nyelvi adathalmaz tudományos elemzését és kiértékelését jelenti. Hozzáteszi továbbá, hogy a munka során tekintettel kell lenni a nyelvben időközben végbement változásokra is, amelyek szerinte – UNBEGAUN egykori megállapításával ellentétben – inkább a mai felsőszorb szókölcsönző jellegét látszanak alátámasztani.

ROLAND MARTI tanulmányában – Dolnoserbščina: wót póžyconkow z jadnjeje řečy k póžyconkam z drugeje a slědk [Alsósorbi nyelv: az egyik nyelvből átvett kölcsönszavaktól a másik nyelvbe átvett kölcsönszavakig és vissza] (115–126) – azt emeli ki, hogy az alsósorbi nyelv helyzete jövevényszavak szempontjából még a felsősorbi nyelvénel is összetettebb, hiszen itt a cseh és a német hatáson kívül még felsősorbi nyelvi hatással is számolni kell. Kezdetben ugyanis az alsósorbi beszélt (és írott) nyelvre döntően a német hatott. A 19. században azonban a purista tendenciák felerősödésével megjelent a német eredetű lexikai elemek felsősorbi (vagy felsősorbi mintára alkotott) szavakkal való helyettesítésének az igénye is. A purista törekvések az NDK-korszakban érték el csúcspontjukat. Az egyesült Németország létrejötte óta viszont egyre gyakrabban lehet találkozni az alsósorbi nyelv felsősorból való különállásának hangsúlyozásával, valamint megjelent az alsósorbi írott sztenderd beszélt nyelvhez való közelítésének szándéka is. MARTI szerint mindez egyfajta „fordított purizmushoz” vezet: a felsősorbi elemek egyre inkább kiszorulnak az alsósorbi nyelvből és újra divatba jönnek a német kölcsönszavak.

A következő cikk, amelyet MIROSLAW BAŃKO és ALICJA WITALISZ jegyeznek – O propozycji kalk i zapożyczeń właściwych w polszczyźnie [A valódi tükörfordítások és kölcsönszavak arányáról a lengyel nyelvben] (127–145) –, azt a megállapítást tartalmazza, hogy a szlavisták jelentős része által ma is elfogadott unbegauni felosztás (tükörfordító szláv nyelvek versus szókölsönző szláv nyelvek) empirikus igazolása még a nyelvtudós születése után 120 évvel is várat magára. A szerzők tanulmányukban három független forrásra támaszkodva próbálják meg felbecsülni a tükörfordítások és kölcsönszavak arányát a mai lengyel nyelvben, miközben felhívják a figyelmet a valódi tükörfordítások azonosításának nehézségeire is.

SWETLANA MENGEL írása – Процессы заимствования в современном русском литературном языке (на примере состояния языка-стандарта в периоды нестабильных общественных ситуаций) [A szókölsönzés folyamata a mai orosz irodalmi nyelvben (a nyelvi sztenderd állapotának példáján instabil társadalmi időszakokban)] (127–145) – arra fókuszál, hogy az orosz irodalmi nyelvre milyen hatást gyakorolt az októberi forradalom (1917–1920) és a peresztrojka (1985–1990) két, társadalmilag instabilnak nevezhető időszaka. A tanulmány szerzője két – más modern európai irodalmi nyelvekben is megfigyelhető – fő tendenciát említ: az internacionalizációt (nemzetközivé válást), amely az idegen nyelvekből való szókölsönzést jelenti, és a „belső” kölsönzést, amely a sztenderd nyelvváltozaton kívüli (nyelvjárási, csoportnyelvi, szlengizű) kifejezések irodalmi nyelvbe való átültetését jelenti. MENGEL megállapítja, hogy míg az elsőre, ti. az idegen nyelvekből való szókölsönzésre az orosz irodalmi nyelvben bőven akad példa, addig a második gyakorlatilag nem érzékelhető.

A soron következő tanulmány – Заимствования в лексиката на българския език в началото на 21 век: Някои наблюдения с оглед статията на Борис Унбегаун „Калките в славянските литературни езици” [Kölcsönszavak a 21. századi bolgár szókincsben. Néhány megfigyelés tekintettel Boris Unbegaun „Tükörfordítások a szláv irodalmi nyelvekben” című cikkére] (165–180) – MARINELA PARASKOVA MLADENOVA tollából való. A szerző a 21. századi bolgár szókicset vizsgálva az utóbbi időben megjelent mérvadó forrásokra támaszkodva kifejti, hogy a 2000 óta eltelt időszakban történt szókölsönzések túlnyomó része (a 20%-ot kitevő legújabb szókincs 18%-a) az angolból származik, s mindössze 2% a más nyelvekből való kölsönzések aránya. A szerző megjegyzi, hogy az olykor megmutatózó purista törekvések ellenére a társadalom döntő többsége elfogadja a szókincs gazdagításának ezt a módját, és úgy tekint rá, mint a bolgár nyelv szükségszerű modernizációjára, amely együtt jár a globalizáció folyamatával.

CHRISTIAN VOR Makedonisch als kultureller Grenzgänger? Sprachkorpusplanung und Politik in Titos Jugoslawien [A makedón mint kulturális határeset? Nyelvi korpusztervezés és politika Titó Jugoszláviájában] (181–192) című írása azokat a mélyreható kulturális és történelmi okokat elemzi, amelyek oda vezettek, hogy a mai makedón nyelvi sztenderd több vonásában is markánsan eltér a bolgár sztenderdtől.

MARGARITA CHAZANOVA ukrán nyelven íródott cikke – Роль ЗМІ у вихованні „мовного смаку” носіїв: до питання українського пуризму [A media szerepe a beszélők „nyelvi ízlésének” kialakításában. Az ukrán purizmus kérdéséhez] (193–206) – az ukrán sztenderd kialakításának kérdésével foglalkozik, különös tekintettel a tömegtájékoztatói eszközök (pontosabban szólva a hírsatornák) nyelvi ízlést formáló hatására. CHAZANOVA megállapítja, hogy miközben az ukrán purista mozgalom fő célja az ukrán nyelv orosz elemektől való megtisztítása, a hírolvasók tudatosan törekszenek a nyugatukrán nyelvjárásra jellemző elemek, regionalizmusok és olykor idegenszerű kifejezések használatára, ami különbözik az ukrán beszélők többségének nyelvétől.

MARINA SCHARLAJ Паміж беларусізацыяй і інтэрнацыяналізацыяй. Лексічныя працэсы ва ўмовах моўнага кантакту [Belorusszizáció és internacionalizáció között. Lexikai folyamatok a nyelvi érintkezés során] (207–217) című írása a belorusz nyelv helyzetét mutatja be szókincs szempontjából. A szerző kifejti, hogy a mai belorusz nyelvet szókincsbővítés szempontjából két ellentétes tendencia jellemzi: egyrészt az idegen szavak – gyakran lengyel közvetítéssel történő – átvétele, másrészt a belső források felhasználása, ami az archaizmusokhoz való visszatérést vagy nyelvjárási szavak újrafelfedezését jelenti. A két tendencia ugyanakkor egy célt szolgál: a belorusz nyelv oroszától független, önálló nyelvi státusának erősítését.

HANNA MAKURAT írása – Leksykálné zapòžeczenia w kaszëbsczim jãzëkù [Lexikai kölcsönzések a kasub nyelvben⁴] (219–229) – átfogó képet nyújt a kasub nyelv jövevény-szavairól. A szerző a kasub által kölcsönzött lexikai elemek fő forrásaként a német és a lengyel nyelvet nevezi meg, de kitér azokra az angol, francia, görög és latin kölcsönszavakra is, amelyek lengyel közvetítéssel kerültek a nyelvbe.

A kötet következő, az ún. lemkók nyelvéről⁵ szóló, tanulmánya – Zur Rolle von „Entlehnungen” und „Kalkierungen” in der lemkischen Flexionsmorphologie [A „kölcsönzések” és a „tükörszók” lemk flexiós morfológiában betöltött szerepéhez] (231–261) – ANASTASIA REIS tollából való, aki beszélt nyelvi korpuszok alapján vonja részletes vizsgálat alá a lemk dialektust ért lengyel nyelvi hatás fonetikai, sőt számos esetben morfológiai szinten is jelentkező manifesztációit.

A Kai Witzlack-Makarevich – Tomasz Kamusella szerzőpáros írása – Diskussionen um Stand, Ausbau, Status und Kodifizierung des (Ober-)Schlesieschen [Viták a (Felső-)

⁴ Noha a cikk írója a kasubra önálló nyelvként hivatkozik, hangsúlyozni szükséges, hogy ennek az idiómának a státusáról a 19. század vége óta viták folynak. Sokan – ahogyan F. LORENTZ, a kasub legalaposabb ismerője is – önálló nyugati szláv nyelvnek tartják. A múlt században hosszú időn át meghatározó volt az a nézet, hogy csupán a lengyel egyik nyelvjárásáról van szó, amely kezdetben talán önálló nyelv volt, ám erős lengyel hatásra később ezt az önállóságát feladta, és a lengyel nyelvjárásokhoz kezdett közeledni. Ma regionális nyelvként tartják számon, amely reneszánszát éli, bár továbbfejlődése nem várható.

⁵ Az ún. lemkók egy sajátos nyelvjárást beszélő kicsiny szláv népcsoport a mai Lengyelország délkeleti részén, a nyugati szlávtság perifériáján. A *lemk* etnonima (völ szlovák *len* 'csak') a népesség és az általa beszélt dialektus alacsony presztízsére utal.

Sziléziai helyzetéről, kiépüléséről, státusáról és kodifikációjáról] (263–301) – a regionális nyelv státusáért küzdő sziléziai idióma helyzetét tekinti át. A terjedelmes tanulmány – miközben kitér a sziléziaiban fellelhető számos német kölcsönszóra (271–273) – nagy minuciozitással veszi számba a sziléziai státusára vonatkozó, egymástól eltérő, egyes kutatók személyes érintettsége, illetve a politika miatt gyakran elfogultságtól sem mentes véleményeket, ti. hogy önálló nyelv, mikronyelv, nyelvjárás, etnolektus, keveréknyelv, esetleg kreol vagy egy jelenleg az önállósodás felé tartó, kiépülőben lévő idióma-e a sziléziai.⁶ Bár a szerzők nem tekintik (nem is tekinthetik) lezártnak e politikai vonatkozásoktól sem mentes kérdést, a jelen sorok írója számára talán a sziléziai kiépülőben lévő nyelvként (Ausbausprache) való leírása tűnik tudományos szempontból a legmegalapozottabbnak (284–286). A kötetben két, a kelet-közép-európai térségben beszélt nem szláv nyelvre: a románra és a magyarra vonatkozó tanulmány is helyet kapott.

KLAUS BOCHMANN tanulmánya – Das Rumänische: Eine Entlehnungs- oder Kalkierungssprache? [Szókölcsönző vagy tükörfordító nyelv-e a román?] (303–323) – jelentős figyelmet szentel a román szókölcsönzések kérdésének, s beszél nemcsak a románt ért szláv, görög és törökös, de a magyar nyelvi hatásról is (309). A szerző röviden kitér a moldáviai Dimitrie Cantemirnek a román nyelv fejlődésében játszott szerepére és egy-egy fejezetet szentel a román felvilágosodás nyelvújító törekvéseinek, a latin és neolatin lexika szerepének, a tükörszavak kérdésének, valamint a moldáv nyelv helyzetének is.

A kötet magyar szempontból talán legérdekesebb tanulmányát – Entlehnungen und Kalkierungen im Ungarischen [Jövevényszavak és tükörfordítások a magyarban] (325–337) – ZOLTÁN ANDRÁS és JANURIK SZABOLCS jegyzik. A cikk megállapításai szerint a Kárpát-medencében letelepedő, finnugor nyelvet beszélő elődeink a 9. század végétől kezdve kerültek szorosabb kapcsolatba a területen élő szlávokkal, akiknek nyelve a magyar számára szubsztrátumként funkcionált. A magyarba bekerült korai szláv jövevényszavak vizsgálata arra enged következtetni, hogy ezt a szláv szubsztrátumot egy a nyugati szláv és a déli szláv nyelvjárások között átmenetet képező, azok vonásait ötvöző pannóniai szláv és egy bolgár(szláv) dialektus képezhette. A szerzők elmondják, hogy a magyar nyelv idegen lexikái elemei között a legnagyobb csoportot a szláv eredetű jövevényszavak alkotják, ezek aránya (9,6%), amely megközelíti az ősi, finnugor eredetű szavak arányát (10,1%). A korai magyar szókincs gyarapításában viszonylag jelentős szerep jutott nemcsak a Magyarországon egészen 1844-ig hivatalos nyelvként funkcionáló latin, de a német mintára keletkezett tükörfordításoknak és jelentéskölcsönzéseknek is. A 18. és a 19. században lezajlott nyelvújítás során is e két nyelv szolgált alapjául számos – akkoriban neologizmusnak számító – szó és kifejezés megalkotásának. (A tükörfordítások kérdéséhez és a magyar nyelvújítás más nyelvekkel való kapcsolatához lásd: NYOMÁRKAY 1980, 2002; PÁTRÓVICS 2009.) Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy – amint a szerzők írják – nem egy nyelvújítás előtti idegen eredetű kifejezés máig előfordul a tudományos terminológiában és az igényesebb nyelvhasználatban. A szerzők összegzőesképpen megállapítják, hogy a magyar nyelv, bár kifejezett hajlamot mutat a tükörfordításra, nem áll tőle távol a szókölcsönzés sem, amelynek – a 20. és a 21. századi trendeknek megfelelően – az angol a fő forrása, aminthogy ez a nyelv szolgál a legtöbb újonnan keletkezett tükörfordítás mintájául is. (A témához lásd még: ZOLTÁN 2017.)

⁶ E sorok írójának a sziléziaira vonatkozó sokféle – egymástól olykor markánsan különböző – vélemény kapcsán önkéntelenül is MAX WEINREICH híres bonmotja jut az eszébe, mely szerint: „a nyelv olyan dialektus, amelynek saját hadserege és flottája van”.

Az emlékkötet utolsó tanulmánya: *Le calque dans le langues slaves littéraires – Boris Unbegaun revisited* [A jövevénytípus a szláv irodalmi nyelvekben – Boris Unbegaun revideálva] (339–354) KAI WITZLACK-MAKAREVICH írása, amelynek kiindulópontja UNBEGAUNnak a *Revue des études slaves*-ban 1932-ben megjelent, fentebb már hivatkozott cikke. A szerző az ebben olvasható megállapításokhoz viszonyítva tekinti át a mai szláv nyelvekben ható tendenciákat (szókölcsönzés versus tükörfordítás), reflektálva egyben a jelen kötetben megjelent tanulmányokra is.

A kötetet a szerzőkről szóló rövid, német nyelvű összefoglalók sora (355–362) és UNBEGAUN Buchenwaldi koncentrációs táborigényű archívumból származó személyi adatlapjának színes másolata (363) zárja.

Összegzőképpen elmondható, hogy a jelen recenzió keretében bemutatott emlékkötet rendkívül gazdag nyelvészeti és nyelvi anyagot tartalmaz a szláv nyelvekben és a velük szoros areális kapcsolatban álló magyarban és románban ható tendenciákról, valamint ezen nyelvek jövevénytípusairól és tükörfordításairól, az olvasóval szemben azonban meglehetősen magas igényeket támaszt: a szláv irodalmi és mikronyelvek alapos ismeretén kívül több világnyelv és a német legalább olvasási szintű ismeretét is feltételezi.

Hivatkozott irodalom

- NYOMÁRKAY ISTVÁN 1980. Német tükörfordítások a horvátban és a magyarban. *Magyar Nyelv* 76: 436–444.
- NYOMÁRKAY ISTVÁN 2002. Anyanyelvi ébredés és hagyomány nálunk és szomszédainknál. Lucidus Kiadó, Budapest.
- PÁTROVICS PÉTER 2009. A nyelvújítás többnyelvű kontextusban. *Polisz* 2009 ősz (126. Kazinczy-emlékszám). 33–40.
- UNBEGAUN, BORIS OTTOKAR 1932. *Le calque dans le langues slaves littéraires* [A tükörfordítás a szláv irodalmi nyelvekben] *Revue des études slaves* 12/1–2: 19–48.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2017. Szláv jövevénytípusaink néhány időrendi és nyelvföldrajzi kérdése. *Magyar Nyelv* 113: 1–9.

PÁTROVICS PÉTER
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

É. Kiss Katalin – Hegedűs Attila – Pintér Lilla szerk., Nyelvelmélet és dialektológia 4. A Károli-biblia nyelve

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Budapest–Piliscsaba, 2018. 195 lap

1. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Elméleti Nyelvészeti Tanszéke és Magyar Nyelvészeti Tanszéke 2017 októberében ismételtelen megrendezte Nyelvelmélet és dialektológia műhelykonferenciáját A Károli-biblia nyelve címmel, ami immár a tizedik volt a konferenciasorozat történetében. A magyar irodalmi nyelv kialakulásának folyamatában a Vizsolyi biblia különleges helyet foglal el. A konferencia témáját a reformáció elindulásának 500. évfordulója adta. 15 előadás hangzott el, amelyből nyolc olvasható a kötetben.